

Oppsummering av medverknad

Oppsummering av medverknad

I samband med utarbeiding av ny klimaplan for Sauda kommune har det vore gjennomført medverknadsaktivitetar med ulike målgrupper. Denne rapporten gir ei oppsummering av innkomne innspel frå dei ulike arrangementa. Innspel i medverknadsprosessen er brukt i planarbeidet og ved utforming og prioritering av strategiar og tiltak.

I tillegg til aktivitetane omtala her har det vore andre formar for involvering med til dømes ulike relevante fagansvarlege i kommunen og politiske råd.

Dei neste avsnitta inneheld kort beskriving av dei ulike aktivitetane og fullstendige lister med innkomne innspel.

Einingsleiarar i kommunen

Oppstart av arbeidet med ny klimaplan vart presentert i mellomleiarssamling i juni 2023, der det vart tatt opp nokre enkle spørsmål via mentimeter. Spørsmåla handla om kva einingsleiarane meinte var viktige tema og tiltak for ny klimaplan. Alle svar er vist under. Tema som går igjen er meir gjenbruk og redusert forbruk, redusert transport og meir sykkel og gonge, meir kjeldesortering, energitiltak, haldning- og informasjonsarbeid.

Spørsmål og svar:

Hva er viktigste tema i ny klima- og energiplan?

Hva er det viktigste klimatiltaket din enhet kan gjøre?

- Mindre reising
- Redusere forbruk
- Redusere papirbruk
- Sykle til jobben
- Samarbeid med andre
- Bedre på kildesortering
- Anskaffelsesstrategi
- Reise minst mulig
- Lære om bærekraft
- Forbruke mindre engangsutstyr
- Minst mulig papir
- Avfallsreduksjon
- Planlegge for klimaendringer
- Informasjon til brukere
- Gjenbruk
- Redusere innkjøp av nytt, bruke det som er
- Små men viktige endringer og valg
- Politisk påvirkning for grønt skifte
- Senke transportsektoren
- Rehabiliterer, ikke bygge nytt
- Mer bruk av videomøte
- Begynne å vekte på klima- og miljø i anbudskonkurranser
- Redusere matsvinn.
- Strømsparing.
- Bli bedre på avfallshåndtering
- Bruke markedsrett
- Sortere avfall
- Elsykkel, el-bil
- Avfallssortering
- Mindre bruk av papir
- Sjøppsortering
- Redusere forbruk av papir
- Sykle/gå til jobb – gjøre det ulønnsomt å kjøre?
- Digitale møter
- Fly mindre
- Sykle til jobben
- Holdningsarbeid barn-unge og foreldre
- Redusere energibruk
- Holdninger
- Holdninger til «må ha» - må vi det? Tenke en gang til!
- Kjøp av gode bøker fremfor kopiering. Bruke teknologien. Redusere bruk av engangsbøker.
- Ta vare på utstyr

Innbyggerar generelt

For innbyggerar generelt vart det gjennomført eit ope medverknadsarrangement, «Kaffi og klima», om formiddagen laurdag 30. september 2023 på Rådhusplassen. Her kunne ein gi innspel til planarbeidet og diskutera arbeidet med representantar frå kommunen. For å auke deltaking og setja fokus på klima og miljø i ein større samanheng vart arrangementet gjennomført i samarbeid med fleire andre aktørar som stilte med ulike aktivitetar. Det var gratis sykkelverkstad, miljøsti, Miljøgruppa Sauda (no «Grønare Sauda») hadde stand om sitt arbeid og sydde handlenett av brukttekstil, Sauda sykkelklubb hadde sykkelløype bak Rådhuset og Sauda idrettslag hadde byttemarknad for idrettsutstyr og treningskle, samt kafé.

Det var utarbeida innspelsark med utgangspunkt i kommuneplanens samfunnsdel. Innspelsark var inndelt i «Grøn småby» og «Grønt kvardagsliv» og underspørsmål «Kva kan eg gjera» og «Kva kan kommunen gjera».

Alle innspel er inkludert i listene under. Innspel som går igjen med omsyn til kva kommunen bør gjera er til dømes tilrettelegging for sykkel og gonge, ta vare på natur og avgrensa bygging av hytter og veg i fjellet, etablera gågater i sentrum, meir grøntareal, legga til rette for god avfallshandtering samt for meir deling, reparasjon mm.

I tillegg til «Kaffi og klima» har innbyggerar elles hatt moglegheit til å koma med innspel til planen via skjema på kommunen si nettside og via andre kommunikasjonskanalar.

Foto frå «Kaffi og klima».

Innspel frå «Kaffi og klima»:

Tema: Grøn småby (stikkord: Transport, utbygging, næringsliv, samarbeid, natur osv)

-Kva kan eg gjera?

- Bruke bærenett om igjen
- Undersøke hvor varene kommer fra og velge kortreist når mulig
- Ikkje kjøpa ting eg ikkje treng
- Gjenbruk av materialer og klede
- Kjøpa meir brukt
- Investere i miljøtiltak
- Ansvarlig bruk av vann og strøm
- Byttedagar av klede, skiutstyr, sykklar
- Sykkelverkstad
- Gode dømer her i dag
- Gjenbruke
- Spise mindre kjøtt
- Unngå plastposer
- Kildesortering
- Skru ned varmen inne
- Tilby å låne bort verktøy, hageredskaper som gjerne brukes bare 1-2 ganger i året
- Samkjøring til jobb/skole
- Utleie av hytter - mindre utbygging
- Plogging: jogge og plukke søppel
- Kaste mindre mat!!
- Bruke tøybleier til barn
- Redusere kjøtt og fiskeforbruk
- Handle lokale råvarer
- Selge klær, ikke kaste (eller UFF, Fretex)
- Regntønne
- Spare strøm
- Folk er flinke å kildesortere
- Bruke bruktbutikker, kjøpe brukt
- Handle brukt (til både voksne og barn): Facebook, finn.no, Tise
- Arve klær
- Reparere klær
- Spørre om å låne
- Dyrke egne grønnsaker
- Bake brød
- Spare strøm
- Ikkje kaste søppel i naturen
- Sortere søppel
- Sykle eller gå i stedet for å kjøre bil
- Spare strøm
- Ikkje kjøpe nytt men i stedet kjøpe brukt
- Brukt er like bra som nytt
- Ha "vakt" i byttebu (sentrum)
- Sykle mer
- Spise mindre kjøtt
- Kjøpe bruktklær
- Parkere på parkeringsplasser utenfor sentrumskjernen
- Sykle mer
- Reparere klær, ikkje kast
- Gå til og fra

-Kva kan kommunen gjera?

- Legge til rette for at folk kan gå eller bruke sykkel til transport
- Vedlikeholde stier i heile Sauda-til glede for Saudabuer og turister
- Verna verdifulle naturområde
- Avgrensa veg- og hyttebygging
- Prioritera små, nøkterne hytter
- Være en støttespiller for utvikling og tilrettelegging av grønn industri
- Bru Søndenaia-Åbøbyen
- Bevare urørt natur
- Restriksjoner i nye hyttefelt
- Restriksjoner i traktorveg/skogsbilveg i fjellet
- Gågate
- Kjøttfri kantine
- Bilfri sentrum
- Begrense hyttefelt
- Bilfritt sentrum
- Lekeplass/torg midt i sentrum
- Mer grønt og blomster
- Tilrettelegging for syklistar og gående både i sentrum og til/fra sentrum
- Sykkelstier
- Gågate i sentrum
- Oppfordra til plukkhogst framfor flatehogst
- Setja grenser for hyttebygging/stoppa hyttebygginga
- Ikkje gje lov til å øydelegga/bygga ned myrane
- Vera restriktive med å tillata nye vegar i naturen
- Stoppa nedbygging av dyrka mark
- Stoppa ulovleg motorferdsel i naturen
- Sette et fellesskapskammer der folk kan donere varer de ikke trenger
- Fremme lokale varer
- Lånesentral
- Påvirke butikker til å unngå bruk av plastposer
- Sirkulærøkonomi/gjenbruk av fjernvarme
- Aktiv eigar av Sauda energi - sjå på nye utviklingsmoglegheiter
- Støtte for solceller og etterisolering
- Stille med gratis lokale for skifte av bildekk + utstyr, så slipper "alle" å kjøpe jekk, muttertrekker etc
- Gjøre elbil-lading billigere
- Premiere kildesortering
- Felles grønnsaks/frukthage
- Gratis kurs i selvdyrking (grønnsaker-frukt) og soppkurs
- Krav til el-kjøretøy for kommunale virksomheter
- Minimumskrav til vegetarretter for spisesteder (for serveringsløyve)
- Årlig "miljødag", bevisstgjøring med arrangement, billag i lokalavis
- Tilrettelegging for desentraliserte studier
- Sykurs (opplegg som å lære å sy om klær som har hull i seg eller ikkje passer lengre om til andre brukbare klær, vesker, tepper etc.)
- Kommunale miljøbarnehager
- Gjøre det finere og grønnere, en fin lunge ved kafeen (bakeriet) - noe for ungene her
- Gjøre det lettere for folk å komme frem og bruke kollektivt
- Fint å bruke gratisbussen som du kan ringe
- Flere muligheter til å kjøpe brukt
- Slå av lys på/inne i bygg når dei ikkje er i bruk
- Premiere dei som ikkje leverer plastsøppel kvar gang, men istaden fyller den heilt opp. Karmøy kommune har eit liknande opplegg.
- Byttebu i sentrum. Låsbar som åpnes 1-2 ggr pr uke. Med vakt.
- Fremme sykling til jobb/bhg
- Bedre sykkelsti
- Støtte grønne bedrifter
- Klimafag på skoler
- En del søppelspann langs stiene
- Flere parker/grønne områder i byen/sentrum
- Betalt parkering i sentrum
- Færre parkeringsplasser midt i sentrum
- Bilfritt sentrum
- Støtte varmepumpe
- Vedlikeholde stier
- Bygge mindre hytter og hus
- Konkurransen for å transformere sentrum til et grønnere sentrum
- Bygge bru mellom Søndenaia og Lillebekk

Tema: Grønt kvardagsliv (stikkord: Gjenbruk, reparasjon, deling, mat, energibruk)

-Kva kan eg gjera?

- Sykle meir
- Arve klær
- Ikkje bruke mykje plasposar
- Spis mindre kjøt
- Reparera istadenfor å kasta
- Mindre matsvinn
- Handla lokalt
- Sykle meir
- Ikkje forsøple naturen
- Sykla eller gå i stedet for å kjøra bil!!
- Ikkje sløse med strøm, skru av i dei romma du ikkje oppheld deg i
- Gjenbruk av klær og møbler
- Resirkulerer
- Fremme el-bil, sykkel og gå
- Mindre kasting av mat og ting
- Bli med på dugnad for miljøet
- Bli medlem av organisasjoner som fremmer natur og miljø (unicef,greenpeace etc)
- Plante trær/grønt område
- Bli med på "Daylight saving month"
- Doner klær og ting jeg ikke trenger
- Leverer brukte klær til gjenbruk
- Ombruk av tøyrester, til filler o.l.
- Reparasjon
- Pante meir
- Kjøra elbil når ein skal langt avgarde og gå/sykla i Sauda - korte avstandar til alt i Sauda
- Sykle fremfor bil
- Samkjøring
- Sykla meir
- Reisa kollektivt
- Gå til og fra
- Støtte utvikling av fornybar energi, vannkraft og vindkraft
- Sykkel foran bil når mulig
- Sortere avfall
- Pante alt
- Plukke søppel på tur
- Lage tilgjengelige insektshus
- Spise kortreist mat-støtte lokale bønder/utsalg
- Handle lokalt
- Plukke søppel andre har kasta i naturen
- Sykle eller gå istedenfor å kjøre
- Sykle meir til og fra skolen
- Gå/sykle
- Kjøpe brukt
- Søk kunnskap om kloden, klima og natur. Hvorfor er krisene oppstått? Hva er konsekvensene så langt og hva kan vi vente oss?
- Bli bevisste om egne valg og handlinger i hverdagen: innkjøp, transport, håndtering av avfall, ferdsel i naturen
- Drøfte positive og negative sider ved «grønne tiltak» med andre du kjenner
- Engasjere oss og utfordre politikere, kolleger, arbeidsgivere til miljøvennlige løsninger.
- Kombinere trening og transport: Gå eller sykle når det er mulig
- Sortere avfall på en smart måte.
- Kjøpe mat og ting med så lite «miljøavtrykk» som mulig
- Unngå spild
- Samhandle for å spare energi (og penger): Kjøre flere i én bil, når mulig. Låne verktøy som man sjeldent bruker, i stedet for å kjøpe nytt

-Kva kan kommunen gjera?

- Verna all matjord
- Hjelp butikkene i byen, sånn at det blir mindre handelslekkasje og netthandel
- Ruste opp "Gamle torget"
- Lekeplass midt i sentrum
- Tilskot til varmepumper
- Tilskot til solcellepanel
- Montera solceller på offentlege bygg
- Gje folk moglegheit til å henta materialer etc til ved / ikkje kasta dei på Birkeland (ved bygging eller riving)
- Elsykler til bruk i jobbsammenheng
- Legge meir til rette for sykling
- Få kloakken som renner ut i båthavna inn på renseanlegget!!
- Mer sykkelparkering og sykkelvei
- Mer aktiviteter for miljøet
- Legg pant på glassflaskene akkurat som de vanlige flaskene for å sikre at glass blir resirkulert og ikke blandes med annet søppel
- Fremheve "Daylight saving month"
- Forby klær i restavfall
- Strengere avfallssortering
- God og oppdatert informasjon til innbyggere om avfallssortering (datert så folk vet hva som er gjeldende)
- Kontaktpunkt mot innbyggere for innspill
- Hent meg buss for eldre og uføre
- Gjera Sauda til ein bilfri by. Stopp v/Svandalsfossen. Evt elbil vidare eller elsyklar
- Bygga gondol til Djuvsbotn og Ravnafjell-mindre fotavtrykk og meir bærekraftig enn veg
- Felles buss til tannlege Haugesund
- Parkeringsavgift i sentrum for å redusere biltrafikk i midtbyen
- Legge til rette for sykling/gåing
- Kjempe for hurtigbåttilbod
- Gågate i sentrum
- Arbeide aktivt for å endre rammevilkårene for deling av energi
- Investering/aktivt eierskap i lokale grønne energiprojekter, eks småkraft
- Sette som mål å utnytte termisk overskuddsenergi i flest mulig av kommunens bygg
- Sette som mål å tilgjengeliggjøre termisk overskuddsenergi til sentrumsnær bygningsmasse
- Regulere belysning for eksempel på turstier (slå av kl 23)
- Stoppe hytteutbygging!!!
- Ikkje tillate utbygging av veier som ikkje er nødvendige
- Være sikker på at det ikkje blir meir forurensing ved bygging av amoniakkfabrikken!!!
- All kloakk til renseanlegget
- Tilrettelegge gode fortau
- Utleie av diverse utstyr/verktøy/hageredskap som sjelden brukes av den enkelte - felleseie
- Innføre begrensninger og regler for løypepreparering. Løypeprepareringsmaskiner bruker store mengder diesel pr km
- Kjøttfri kantine
- Bilfritt sentrum
- Bilfritt sentrum
- Grønn ammoniakkfabrikk
- Sammenhengende gang og sykkelsti i Sauda
- Bilfritt indre sentrum
- Grøntareal i sentrum
- Redusere biltrafikk i sentrum
- Gi tilskudd til miljøtiltak
- Sikker sykkelparkering hurtigbåtkaien
- Gågate i sentrum
- Blomster og trær til alle
- Felles buss til tannregulering i Haugesund
- Arrangere eller støtte folkeundervisning i natur/miljø og klima. Demokratiet er avhengig av oppdatert viten blant folk flest.
- Invitere hele Ryfylke til interkommunalt klima- og miljøsamarbeid, da problemene ikke kjenner grenser og løsningene er avhengige av samarbejde. (Samarbeidet finnes muligvis allerede...)
- Jevnlig orientere om kommunens planer og tiltak, årlige utslipp osv.
- Støtte forsøk med alternativt landbruk og nye avlinger, som kan passe til fremtidens klima.

- Legge tilrette for sentralt beliggende marked (minst ukentlig) med salg av lokal mat og andre lokale varer (markedshall?).
- Utforme regler og krav ved etablering av solcelleanlegg privat og i næringsvirksomhet (f.eks. utseende, plassering, effektivitet, samordning med el-selskaper ved utveksling av strøm med elnettet).
- Stille krav til miljø- og klimavennlig drift ved etablering av nye virksomheter
- Fortsette arbeidet med å forbedre nettet av sykkel- og gangveier i kommunen.
- Prioritere arbeid med klima og naturmangfold, både bekjempelse av årsaker til krisene og forebygging av skade pga. ekstremvær og havstigning.
- Bygge bru mellom Søndenaia og Lillebekk

Foto frå «Kaffi og klima».

Innspelsmøte for næringslivet

I samarbeid med Sauda vekst vart det invitert til innspelsmøte for næringslivet om kvelden 23.november 2023. Kvelden var to-delt med ein bolck med innlegg frå lokalt næringsliv, og ein bolck med gruppearbeid og diskusjon rundt innspel til klimaplanen.

Spørsmålet til diskusjon var «Korleis kan næringsliv og kommune samarbeida om klimaomstilling?» med underspørsmål «Kva kan kommunen gjera for at din bedrift lykkes med utsleppsreduksjon? Kva kan bedriftene sjølv gjera?».

Innspel er inkludert under. Innspel til kva kommunen bør gjera var blant anna å stilla tydelege krav i anbodskonkurransar, sertifisera eigen verksemd (til dømes Miljøfyrtårn), informera om støtteordningar og liknande, insentiv som til dømes ENØK-støtte, tilby møteplassar som dette møtet og engasjera barn/unge gjerne i samarbeid med næringslivet. Det kom også innspel om konkrete fysiske tiltak som til dømes komposteringsanlegg og massedeponi.

Foto frå innspelsmøte for næringslivet. Fredrik Larsson fortel om arbeid ved Si-Glass. Foto: Eirik Daniel Fatnes.

Kva kan kommunen gjera?

- Stille spesifikke tydelige krav til maskin, utstyr, utføring etc i tiltak/prosjekt (krav til både andre og seg sjølv)
- Hjelpe/bistå/rådgi bedrifter om Miljøfyrtårn-sertifisering o.l.
- Insentiver/støtteordning for investeringer i varmepumpe/solcelle o.l.
- Informasjon ut til bedrifter om støtteordningar etc
- Informere/legge til rette for kompostering
- Sentrumsplan rundt fortetting/samarbeide arealeffektivt
- Kartlegging av "industriparker" o.l. muligheter i Sauda
- Treverk, flisefyringsanlegg – skogsavfall
- Komposteringsanlegg
- Samferdsle - legge til rette for gåande og syklande
- Vekta miljø i anskaffelsar
- Deponi for massar (deponering, transport, sortering, tipping, felles ordning, få et system på det, kan spare både pengar og miljø)
- Oppdatere planverk
- Forbrenningsanlegg - infrastruktur for alternative energikjelder - felles oppvarmingsanlegg
- ENØK-insentiver til privat og næring: vinduer, solceller, varmepumper, etterisolering. Koster, men gir gevinst.
- Tilrettelegger for klimaforum blant næringsliv og kommune (snakke om dette, sette fokus på)
- Nytte seg av lokalt næringsliv. Søke kompetanse lokalt
- Auke gjennomføringsevnen av tiltak på klima- og miljøplan
- Legga til rette for at det er så bra å driva i Sauda at ein ikkje treng støtteordningar
- Stilla krav - og følgja desse opp (i anbudsprosessar)

- Set konkrete/klare mål i planen: Målbare, oppfølging
- S: spesifikk, M: målbar, A: Amibisiøse, R: realistiske, T: tidsavgrensa, E: enkle
- Engasjer ungdommar: fokus i skule og bhg, ungar blir forbilde for foreldre
- Synleggjera resultat (kontinuerlig)
- Sertifisera eigne bedrifter/avdelingar
- Økonomiske støtteordningar: ENØK
- Orienterer om virkemidler
- Inspirasjonsmøter (som i dag)

Kva kan næringslivet gjera?

- Motivere og utfordre hverandre
- Samarbeide meir
- Bedrifter kan reise til skoler o.l. og fortelle om tiltak som kan gjerest osv
- Gratis sykkelhjelm til alle ansatte
- Miljøfyrtårnsertifisering, ISO mm
- Bidra med lokal kompetanse
- Stilla krav til at retningslinjer blir fulgt
- Sertifisere seg (det som passar den enkelte bedrift): Kommunen må oppfordra og gå føre som eksempel
- Gjere seg kjent med økonomiske virkemiddel
- Leite etter muligheter - vere aktiv og delta i pilotprosjekt
- Innkjøparar må stilla miljøkrav i sine anbud
- Vise interesse for forskning, utvikling

Både kommune og næringsliv

- Konkurransen for lokale skoler/klasser som går på miljø/klima
- Helelektrisk bilpark
- Unngå hytte-vei bygging i myrområder
- Læra av andre
- Avfallstransport – kompostering og flising

Barn og unge

Barn og unge er ei viktig gruppe i klimaspørsmål. For å informera om planarbeidet og gi målgruppa moglegheit til å koma med innspel vart det laga eit opplegg for elevar i 5./6.-klasse som skulane fekk tilbod om. Elevane fekk ein introduksjon til klimautfordringa og ulike område der me kan gjera ein innsats, før dei diskuterte i grupper og kom med forslag til moglege tiltak.

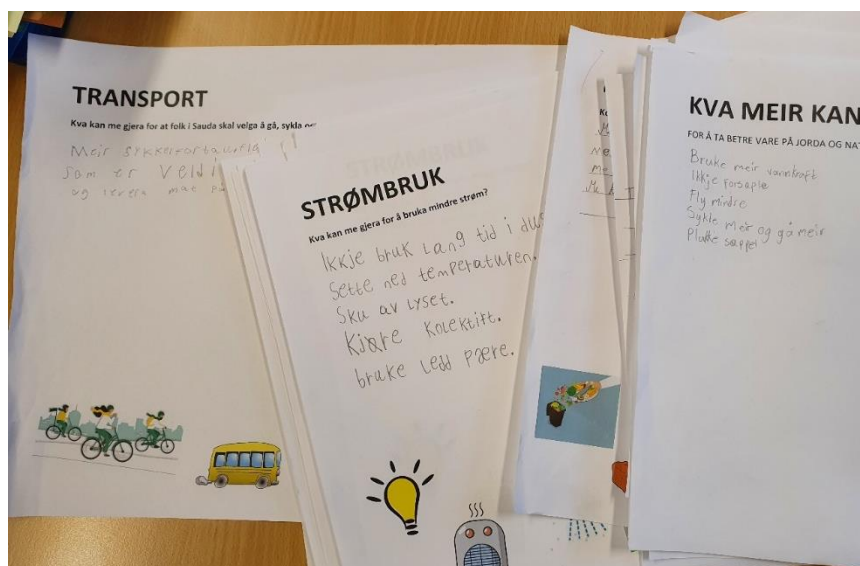
Opplegget vart gjennomført med ein klasse, og innspel i dei ulike kategoriane er inkludert under.

TRANSPORT

- Billigare buss i sauda
- Mindre bilkøyring i sauda
- Betre sykkelveiar
- Det tar for lang tid med hent meg
- Lage fleire sykkelstiar
- Kortare avstand til ting
- Billigare elsykkel
- Buss er bedre enn bil
- Vi kan sykla mer eller gå
- Meir sykkelfortau
- Fleire sykkelstativ
- Fleire elsyklar og elsparkeresyklar som er veldig billig å leie
- Gratis buss
- Fleire bussar
- Gratis matlevering
- Levera mat på sykkel
- Elbuss og eltaxi
- Me kan få fleire sykkelveier for eks i sentrum
- Me kan få billigere buss
- Me kan få billigere båt i sauda

GJENBRUK, REPARASJON, DELING

- Kjøpe brukte ting
- Reparere ting som er ødelagt
- Arve klede
- Låne
- Panting
- Leverer klede til fretex/UFF
- Arrangere byttingdag
- Legge ut ting på facebook eller andre sosiale medier
- Folk kan stoppe å kaste klær
- Me kan sy klær som er ødelagt
- Me kan bruka ting som er ødelagt og laga ting av det
- Me kan lage ting sjølv
- Ikkje kjøpe for mykje klede når man har klede
- Viss du har ein bukse med hol i kan du sy den
- Dele på å bruke ting
- At me kan bli betre på og pante
- At me kan dele på ting
- Me kan bli betre på å gjøre gamle ting til nye ting for eks me kan gjøre bukse om til shorts

Innspelsark frå medverknad med skuleelevar.

MATSVINN

- Me kan kaste mindre mat
- Me kan laga middagar med mat som har gått ut på dato
- Me kan spise mat som har gått ut på dato
- Me kan ta litt på fatet og så kan du ta meir
- Fryse varer
- Se lukt og smak
- Ikkje kjøp meir enn du trenger
- Dele restene
- Ta med rester til lunsj
- Restefest
- Lage krutongar av gammalt brød
- Lage smoothie av gammal frukt og grønnsaker
- Butikken hindrer matsvinn
  - Siste sjanse kort
  - App – too good to go
- Ikkje importerer unødvendige ting men nødvendige ting
- Ta litt og litt mat på fatet sånn at du ikkje blir mett og kaster det
- Dyrka ting sjølv
- Lokalmat
- Lager maten selv
- Lagre maten til neste dag
- Bare spis det du liker
- Kjøpe ting du er sikker på at du liker
- Fleire gardar
- Me kan kanskje kasta mindre mat
- Viss maten er ut av dato kan me kanskje lukta på det eller kanskje laga mat med det
- Ikkje ta for mye mat i tallerken
- Me kan lage pannekaker, smoothie og me kan fryse gamle bananer
- Me kan bli betre på å bruke opp maten vår
- Me kan lage krutonger av gammalt brød
- To good to go

STRØM

- Me kan fyra om vinteren
- Ha på mindre lys i huset
- Solcellepanel på taket
- Dusje fortare
- Skru av lys på rom som du ikkje er i
- Leike meir, mindre ipad
- Bruke ved til å varme opp huset
- Bruke tørkestativ isteden for å bruke tørketrommel
- Ta ut adapteren når du er ferdig med å lade.
- Trenger ikkje å ha på lys i rom du ikkje er i
- Ta mindre bil rundtomkring
- Du kan ta å fyre i peisen om vinteren
- Du kan dusje mindre
- Ikkje bruk lang tid i dusjen
- Sette ned temperaturen
- Skru av lyset
- Kjøre kollektivt
- Bruke led pære
- Me kan få litt billigare strøm
- Me kan bli betre å dusje kaldt
- Me kan lukke dører til rom me ikkje bruker

KVA MEIR KAN ME GJERA

- Bruke meir vannkraft
- Ikkje forsøple
- Fly mindre
- Sykle meir og gå meir
- Plukke søppel
- Vi må ta vare på naturen
- Ikkje kaste søppel
- Ikkje kjøre mye bil
- Ikkje la søppel ligge i naturen
- Kaste søppel der det skal
- Ikkje kaste søppel i naturen
- vannkraft, vindkraft og solcellekraft
- rensa utslipp frå fabrikkar
- meir elbilar
- me kan bruke meir fornybar energi
- me kan bli meir nærforsynt
- me kan laga saft eller snacks (av frukt me plukker)